

Полковенко Т. В.,
канд. філол. наук, доцент,
Інститут журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка

Polkovenko Taras,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Institute of Journalism
of Borys Grinchenko Kyiv University

Полковенко О. В.,
канд. біолог. наук, доцент,
Інститут здоров'я, фізичного виховання і спорту
Київського університету імені Бориса Грінченка

Polkovenko Olga,
Candidate of Biological Sciences,
Associate Professor,
of Borys Grinchenko Kyiv University

УДК 007: 304: 070: (084.1).001

ВИБРАНІ МАТЕРІАЛИ З ТЕОРІЇ ЧИТАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ВИДАВНИЧИХ СТРАТЕГІЙ

SELECTED MATERIALS FROM THE THEORY OF READING AS THE ELEMENTS OF PUBLISHING STRATEGIES

Анотація. У статті проаналізовано можливість використання окремих теоретико-методологічних матеріалів про читання у стратегічних ініціативах з розвитку видавничої галузі.

Ключові слова: видавнича справа, текст, теорія читання, розвиток, інформація.

Abstract. The article analyzes the possibility of bringing in strategic initiatives to develop the publishing industry specific theoretical and methodological materials on reading.

Keywords: publishing, text, theory of reading, development, information.

Вступ. Нині у суспільстві активізувався перехід формату читання з друкованих на електронні джерела інформації. Видавнича галузь у різних країнах світу модифікується на тлі цього переходу, проте ключові аспекти читання, виявляється, мало змінюються під впливом таких модифікацій. Хоча зрозуміло, що для розвитку сучасного видавництва нові технології просто необхідні.

Метою пропонованого дослідження є деталізація теоретико-методологічних матеріалів про читання, що стосуються, зокрема, імпліцитної теорії читання та методології особистісного дослідження читача, котрі можна використовувати для вироблення сучасних стратегій розвитку видавничої справи та окремого (навіть новоствореного) видавництва.

Теорію читання та методологію особистісного дослідження читача доволі повно представлено в різночасових джерелах. Серед найвідоміших варто назвати праці І. Васильєва та Н. Хусаїнової [1], Н. Єращенко та Д. Вельтищева [2], Т. Косаревської [3], І. Неволіна [4], І. Рубо [5], М. Смирнової [6] та ін. Але жоден із названих авторів не

пропонував застосовувати сформульовані теоретичні положення як матеріал для розробки стратегії розвитку видавництва.

Методи дослідження. Під час вивчення означеної теми були застосовані загальнонаукові методи аналізу, синтезу та узагальнення. Результати викладено за допомогою описового методу.

Результати й обговорення

Ще у 2013 р. у промові Надзвичайного і Повноважного Посла Королівства Іспанія в Україні Херардо Анхель Бугайов Оттоне під час відкриття в Києві Третього українсько-іспанського медіафоруму звучали неймовірні для вітчизняної видавничої справи цифри: в Іспанії понад 70 % періодичних і неперіодичних видань частково або повністю перейшли на електронний формат. На цьому заході були присутні й інші високоповажні учасники: Адріана Трійас, журналістка з Alternativas Económicas і кореспондент відомої в Іспанії газети El Rans; Рамон-Перес Маура, екс-глава EDA (Європейського газетного альянсу) і заступник редактора популярної газети ABC; Валерій Калниш,

головний редактор видання «Комерсант-Україна»; Сергій Лямець, редактор онлайн-газети «Українська правда»; Олег Наливайко, голова Національної спілки журналістів України; Юлія Мак-Гаффі, головний редактор веб-сайту korrespondent.net; Олександр Мартиненко, президент інформагентства «Інтерфакс-Україна».

Однією з ключових тем обговорення була перспективність медіабізнесу в період економічних трансформацій. Київські студенти-журналісти та майбутні видавці, що були присутні на форумі, зрештою дізналися про головне: видавнича справа в Україні може розвиватися лише за умови диференціації читацької аудиторії та запровадження цифрових технологій. Адже вони розширюють доступ людини до інформації [7] (за умови володіння навичками роботи з електронними пристроями). Проте ці самі технології викликають тривалі дискусії у середовищі професіоналів книговидання та мас-медіа: дискутують про те, чи буде суспільство взагалі і за яких обставин платити за електронну інформацію, а також чи варто при цьому продовжувати продукувати паперові носії інформації?

Щоб відповісти на поставлене запитання, варто пригадати основні принципи інформації та звернути увагу саме на потреби читацької аудиторії. Після осмислення теорії та історичного розвитку читання [8–9], а також формування уявлення про категорії читачів, мотивацію і поведінку людини у читацькому середовищі створюється підґрунтя для такого висновку: важливим для читача, котрий прагне задовольнити потреби в інформації, є не спосіб доступу, а ефективність (персональна цінність) інформації. Новоствореному видавництву для функціонування у конкурентному середовищі досить було б врахувати лише цей висновок, але тим видавничим структурам, які стабільно розвивалися протягом певного часу і прагнуть посісти провідні місця на медіаринку, необхідно озброїтися методологією дослідження читацьких потреб (які закономірно з кожним роком дедалі більше залежать від цифрових технологій).

Під час дослідження читацьких уподобань важливо враховувати як динаміку соціокультурних процесів, так й існування в кожній людини певних звичок, що формуються протягом періоду навчання. Соціум дедалі активніше користується технологічними засобами обробки інформації. Через це одночасно з комунікативними нормами спілкування та інформаційного обміну важливу роль часом починають відігравати зовсім «нечитацькі» аспекти читання [10], наприклад, наявність у людини сучасного – іноді престижного – пристрою електронного доступу до інформації. Проте для людей старшого покоління володіння сучасним електронним пристроєм з ме-

тою задоволення інформаційних потреб виявляється необов'язковим, а категорія «престижності» й зовсім не береться ними до уваги. Ці читачі розвивали навички читання без використання цифрових технологій та звикли засвоювати інформацію, отримуючи її з друкованого носія. Тому вони мляво переходять до застосування цифрових систем. Хоча люди середнього або старшого віку, які хочуть засвоїти методу так званого швидкого читання, все ж беруть до рук електронні пристрої. І вони досягають певних успіхів щодо швидкості читання, однак якість засвоєння ними інформації часто є низькою. Лише у 20 % осіб, котрі звикли користуватися паперовими інформаційними носіями, але вчилися швидко читати з електронних пристроїв, якісні показники швидкого читання є достатніми. Оскільки когнітивні навички, які виробляються під час такого навчання, зазвичай вищі, ніж використовувані у «звичній» ситуації читання, то причину низької результативності щодо якості засвоєння інформації варто шукати не стільки в читачах, скільки в методиці навчання швидкого читання. І саме непідготовленість (відсутність звички) сприймати інформацію «з екрану» може бути тим фактором, який негативно позначається на результативності читання.

Щоб окреслити більш повно шляхи індивідуалізації читання, необхідно враховувати бодай у загальних рисах структуру читання на рівні метакогнітивних навичок. Розуміючи під такими навичками психологічні процеси, пов'язані з плануванням, створенням певного психологічного настрою або, наприклад, робочої атмосфери, необхідно з'ясувати специфіку, яка привноситься у таке загальне розуміння саме аналізом процесу читання. Найбільш умотивованим підходом до розгляду читання в цьому сенсі може бути компонентний аналіз читацької ситуації [11].

Ситуація читання, на думку прихильників імпліцитних теорій, базується на низці складових частин: об'єктивних ознаках тексту; інтелектуальних особливостях читача; завданнях читання; емоційних диспозиціях та мотивах читача.

Проведені дослідження емоційних диспозицій, мотивів читачів щодо певного тексту виявили зв'язки когнітивних і метакогнітивних компонентів, але цей підхід залишається надто емпіричним і недостатньо ґрунтується на конкретних теоретичних засадах.

Більш виправданим є залучення аналізу метакогнітивних навичок на різних стадіях читання, що базується на основі поняття дії:

- 1) на стадії «до читання» розглядаються мотиваційна підготовка, висунення критеріїв читання;
- 2) на стадії «читання» відбувається збір інформації, здійснюється оцінка результатів і приймається рішення про подальші перспективи;

3) на стадії «після читання» відбувається впорядкування матеріалу, його інтеграція у свідомості, схематизація.

У подальших дослідженнях аспектів читання варто робити акцент на понятті критеріїв оцінки отриманого знання. Виокремлюють три типи таких критеріїв:

- 1) критерії, обумовлені об'єктивним процесом;
- 2) критерії, засновані на знанні самого себе;
- 3) критерії, засновані на знанні про інших.

Звернення до понять дії та критеріїв дії має важливе загальнотеоретичне значення. До того ж повне розкриття цих понять, які об'єднують рівень метакогнітивних навичок і зміст діяльності, може стати ключем до вирішення питання індивідуалізації процесу читання.

Розглянувши окремі розділи теорії читання, доходимо висновку, що доцільніше не виокремлювати загальні типи читачів, а переорієнтувати видавничу діяльність з урахуванням індивідуальних прагнень читацької аудиторії [12]. Під час досліджень також варто поступово відходити від уявлення про цільову аудиторію та «розгорнути» однорівневу модель читання («текст – когнітивні навички – завдання – мотиви») в ієрархічну, де враховуватимуться індивідуальні риси особистості, що прагне реалізувати себе через читання [13]. Завдяки названому підходу в коло питань, які має розглядати видавець для вироблення ефективної стратегії розвитку видавництва, потрапляє визначення суб'єктивної динамічної моделі процесу читання як компонента зворотного зв'язку в системі самовдосконалення особистості [14]. І це знову означає, що важливим для людини, котра прагне задовольнити особисті потреби в інформації, виявляється не спосіб доступу до даних, а ефективність («персональна» цінність) інформації, яка уможливує подальший саморозвиток та самореалізацію особистості. Тож основною у сенсі читання залишатиметься заснована на певних особистісних характеристиках мотивація людини (наприклад, її пізнавальна діяльність, внутрішні прагнення тощо).

Висновки. Таким чином, є всі підстави вважати, що лише комплексний підхід, який враховуватиме і відомий розподіл на цільові групи читачів, і їхні індивідуальні характеристики, і диференціацію залежно від уподобань щодо традиційного (паперового) та новітнього (цифрового) способу читання, здатен забезпечити належний розвиток новоствореного видавництва. *Видавець повинен:*

- враховувати сутність читання як соціокультурного явища;
- вивчати інтереси людей, котрі постійно читають;
- розуміти роль читання для розвитку особистості;

- мати уявлення про видозміни читання в різний час;
- досліджувати сучасні тенденції у сфері читання;
- бути обізнаним із психологічними передумовами читання;
- дотримуватись літературно-естетичних норм читання;
- винаходити новітні засоби для стимулювання читання.

Без урахування названих аспектів прогнозувати розвиток видавництва буде непросто, тому закликаємо сучасних видавців періодично цікавитися актуальними теоріями, новітніми технологіями та реагувати на видозміни видавничої справи у зв'язку з тенденціями розвитку цифрової епохи.

Список літератури

1. Васильев И. А. К вопросу о личностных детерминантах мыслительной деятельности / И. А. Васильев, Н. Р. Хусаинова // Вестн. МГУ. Сер. 14. Психология. – 1989. – № 3. – С. 33–41.
2. Ераченко Н. А. Изменения параметров речи в динамике депрессий / Н. А. Ераченко, Д. Ю. Вельтишев // Журнал ВВД. – 1991. – Т. 41. – Вып. 4. – С. 691–699.
3. Косаревская Т. Е. Совершенствование чтения учащихся в зависимости от индивидуального стиля их познавательной деятельности : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Т. Е. Косаревская. – Минск, 1988.
4. Неволин И. Ф. Динамическое (многократное) тестирование – новый способ диагностики качества работы с текстами / И. Ф. Неволин // Психолого-педагогические проблемы обучения технике чтения, смысловому пониманию текста : материалы Всесоюз. науч.-практ. конф. – Москва, 1988. – С. 119–121.
5. Рубо И. Г. Психологический анализ стратегий чтения научного текста : автореф. дис. ... канд. психол. наук / И. Г. Рубо. – Москва, 1988.
6. Смирнова М. М. Психологические характеристики выраженности экстерналистичности в тексте / М. М. Смирнова // Вопр. психол. – 1990. – № 1. – С. 140–147.
7. Смолл Г. Мозг онлайн. Человек в эпоху Интернета / Г. Смолл, Г. Ворган. – Москва : КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2011.
8. Библиопсихология. Библиопедагогика. Библиотерапия / отв. ред. Н. Л. Карпова ; редкол.: Н. С. Лейтес, О. Л. Кабачек, И. И. Тихомирова. – Москва : Русская школьная библ. ассоциация, 2014. – 272 с.
9. Рубакин Николай Александрович : хрестоматия / авт.-сост. В. А. Бородин, С. М. Бородин. – Москва : Русская школьная библиотечная ассоциация, 2014. – 424 с. – (Профессиональная библиотека школьного библиотекаря).
10. Мелентьева Ю. П. О чтении. Размышления о теоретических аспектах чтения / Ю. П. Мелентьева. – Москва : Канон+, 2014. – 184 с.
11. Мелентьева Ю. П. Общая теория чтения / Ю. П. Мелентьева ; Федеральное государственное бю-

джетное учреждение науки «Научный и издательский центр «Наука» РАН». – Москва : Наука, 2015. – 230 с.

12. Мелентьева Ю. П. Чтение: явление, процесс, деятельность / Ю. П. Мелентьева ; Отделение историко-филол. наук РАН ; Науч. совет РАН «История мировой культуры». – Москва : Наука, 2010. – 187 с.

13. Пранцова Г. В., Романичева Е. С. Современные стратегии чтения: теория и практика : учеб. пособ. / Г. В. Пранцова, Е. С. Романичева. – Москва : ФОРУМ, 2013. – 368 с. – (Высшее образование).

14. Шюккинг Л. Социология литературного вкуса / Л. Шюккинг ; пер. с нем. Б. Я. Геймана и Н. Я. Берковского ; под ред. проф. В. М. Жирмунского. – Москва : Книга по требованию, 2013. – 180 с. – Репринт изд. Л.: Academia, 1928.

Reference list

1. Vasil'ev I. A., Husainova N.R. On the Question of Personal Determinants of Mental Activity // Vestn. MGU. Ser. 14. Psihologija. – 1989. – №3. – S. 33–41.

2. Erashhenko N.A., Vel'tishhev D.Ju. Changes of Parameters of Speech in the Dynamics of Depression // Zhurnal VND. – 1991. – Т. 41. – Вып. 4. – S. 691–699.

3. Kosarevskaja T.E. Improving Students' Reading Depending on Their Individual Style of Cognitive Activity: avtoref. kand. dis. – Minsk, 1988.

4. Nevolin I.F. Dynamic (Multiple) Testing as a New Way to Diagnose the Quality of Work With Texts // Psihologo-pedagogicheskie problemy obucheniya tekhnike chteniya, smyslovomu ponimaniyu teksta. Materialy Vsesojuzn. nauch. prakt. konf. – M., 1988. – S. 119–121.

5. Rubo I.G. Psychological Analysis of Strategies of Scientific Text Reading: avtoref. kand. dis. – M., 1988.

6. Smirnova M.M. Psychological Characteristics of Extent of Internal-Externalities in the Text // Vopr. psihol. – 1990. – №1. – S. 140–147.

7. Smoll G., Vorgan G. The Brain Online. A Man in the Internet Age. – М. : KoLibri, Azbuka-Attikus, 2011.

8. Bibliopsychology. Bibliopedagogy. Bibliotherapy / otv. red. N.L. Karpova, redkol.: N.S.Lejtes, O.L.Kabachek, I.I.Tihomirova. – М. : Russkaja shkol'naja bibliotekhnaja asociacija, 2014. – 272 s.

9. Rubakin Nikolaj Aleksandrovich: Chrestomathy / avt.-sost. V.A.Borodina, S.M.Borodin. – М.: Russkaja shkol'naja bibliotekhnaja asociacija, 2014. – 424 s., il. – (Professional'naja biblioteka shkol'nogo bibliotekarja. Serija 2. Вып. 1–2).

10. Melent'eva Ju.P. Concerning Reading. Reflections on the Theoretical Aspects of Reading. – М. : Izdatel'stvo «Kanon+», 2014. – 184 s.

11. Melent'eva Ju.P. General Theory of Reading / Ju.P.Melent'eva; Federal'noe gosudarstvennoe bjudzhetnoe uchrezhdenie nauki Nauchnyj i izdatel'skij centr «Nauka» РАН. – М. : Nauka, 2015. – 230 s.

12. Melent'eva Ju.P. Reading: a Phenomenon, Process, Activity / Ju.P.Melent'eva; Otdelenie istoriko-filol. nauk РАН; Nauch. sovet РАН «Istorija mirovoj kul'tury». – М.: Nauka, 2010. – 187 s.

13. Prancova G.V., Romanicheva E.S. Modern Reading Strategies: Theory and Practice: a Manual. – М.: FORUM, 2013. – 368 s. – (Vysshee obrazovanie).

14. Shjukking L. Sociology of Literary Taste / Per. s nem. B.Ja. Gejmana i N.Ja. Berkovskogo, pod red. prof. V.M. Zhirmunskogo. – М.: Книга по требованию, 2013. – Репринт изд. Л.: Academia, 1928. 180 s.

Подано до редакції 23. 11. 2016 р.

Полковенко Т. В., канд. филол. наук, доцент,
Институт журналистики
Киевского университета имени Бориса Гринченко

Полковенко О. В., канд. биол. наук, доцент,
Институт здоровья, физического воспитания и спорта
Киевского университета имени Бориса Гринченко

ОТОБРАННЫЕ МАТЕРИАЛЫ С ТЕОРИИ ЧТЕНИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ИЗДАТЕЛЬСКИХ СТРАТЕГИЙ

Аннотация. В статье проанализирована возможность привлечения в стратегические инициативы по развитию издательской отрасли отдельных теоретико-методологических материалов о чтении.

Ключевые слова: издательское дело, текст, теория чтения, развитие, информация.